

ГЛАСОВЕТЕ НА ПРЕХОДА

ДЕСНИТЕ

Съставители
Мартин Иванов
Орлин Спасов

Съдържание

Увод	7
МАРКО АРНДТ	11
АЛЕКСАНДЪР ПРАМАТАРСКИ Демократическа партия	15
БОРИСЛАВ БОРИСЛАВОВ СДС	29
ВАСИЛ ГОЦЕВ Демократическа партия, СДС, ДСБ	59
ВЕСЕЛИН МЕТОДИЕВ Демократическа партия, СДС, ДСБ	89
ВЛАДИМИР КИСЪОВ СДС	125
ЕДВИН СУГАРЕВ СДС	145
ЕКАТЕРИНА МИХАЙЛОВА СДС, ДСБ	171
ЗЛАТКА РУСЕВА Демократическа партия	211
ИВАЙЛО КУТОВ Демократическа партия	239
ИВАН КОСТОВ СДС, ДСБ	257

ЙОРДАН СОКОЛОВ	
СДС, ДСБ.....	275
ЙОРДАН ВАСИЛЕВ	
СДС.....	301
МАРТИН ДИМИТРОВ	
СДС.....	327
МИХАИЛ ГРУЕВ	
Демократическа партия.....	335
МУРАВЕЙ РАДЕВ	
СДС.....	361
НАДЕЖДА НЕЙНСКИ	
СДС.....	397
НЕНО ДИМОВ	
СДС, ДСБ.....	421
НИКОЛАЙ ХРИСТОВ	
Демократическа партия.....	451
ПЕТЪР СТОЯНОВ	
СДС.....	489
ПЛАМЕН ЮРУКОВ	
СДС.....	529
СТЕФАН СОФИЯНСКИ	
СДС, Партия на свободните демократи.....	541
СТЕФАН СТОЯНОВ	
Демократическа партия.....	577
СТОЯН РАЙЧЕВСКИ	
Демократическа партия.....	621
ФИЛИП ДИМИТРОВ	
СДС.....	641

Увод

Настоящата книга продължава поредицата, подготвена от екипа на Института за съвременни дигитални архиви (ИСДА) „Гласовете на прехода“, в която разговаряме с ключови български политици от периода след 1989 г. Първият том, публикуван през 2011 г., бе за либералните формации.¹ Сегашното издание дава думата на представителите на българската десница, които са били партньори на фондация „Конрад Аденауер“: СДС, ДСБ, Демократическата партия и Партията на свободните демократи. Постепенно поредицата ще обхване, надяваме се, целия политически спектър, за да допълни от първо лице картината на прехода през гледните точки на основните участници в него.

Ролята на десните консервативни партии за промените след 1989 г. е от изключително значение. В началото на прехода СДС мобилизира забележителна подкрепа от обществото и се превръща в основен фактор за демократизирането на страната. В края на 90-те години на ХХ век в десницата настъпиха традиционните и за други страни в Централна и Източна Европа разделения. Въпреки това тя успя да запази своята важна роля в развитието на страната до влизането на България в Европейския съюз.

В книгата интервюираме 24-ма политици. Сред тях са някои от най-емблематичните фигури на десницата, като

¹ Иванов, М., Стойчев, В. и Спасов, О. (съст.) (2011): *Гласовете на прехода. Либералите*. София: „Изток-Запад“.

Иван Костов, Петър Стоянов, Филип Димитров, Надежда Нейнски и др. Макар да принадлежат към една споделена част от политическото пространство, интервюираните далеч невинаги са били единомишленици. Ето защо разговорите илюстрират както важните аспекти на взаимодействие, така и някои линии на напрежение. Еволюцията на дясно консервативното политическо пространство познава периоди на консолидиране (СДС, Синята коалиция), но и на силно фрагментиране. Често процесите на разпад в единството следват естествени идеологически различия или разминавания във възгледите около практическите измерения на политиката в контекста на управление или в опозиция. Нерядко обаче проблемите на лидерството се оказват твърде деструктивни и възпрепятстват обединението вдясно. Търсенето на собствена идентичност на отделните партии е част от тези флукуации. Ето защо е трудно да се каже категорично, че в един или друг период обединението или разединението сами по себе си са нещо позитивно или негативно. Подобен подход би бил твърде опростен и не би отчел действителната сложност на развитието на политическата демократизация в страната през времето на прехода.

Междувременно се появява нов и силен играч в дясното пространство – ГЕРБ. Макар това да става в края на прехода – партията е основана през 2006 г., а през 2009 г. вече е на власт, – ГЕРБ до голяма степен дава ново измерение на дясната политика. Въпреки че в настоящия том не са включени разговори с политици от тази партия (надяваме се това да стане в едно от следващите издания в поредицата), някои от представителите на „традиционната“ десница на прехода очаквано коментират и възхода на новата формация.

Поредицата „Гласовете на прехода“ постепенно прави възможни задочните диалози между политиките не само вътре в отделните книги, но и между публикуваните токове. Трудно е да си представим например Желю Желев извън историческата му роля в СДС, чийто основател и пър-

ви председател е той. Принадлежността му към либерални формации и решителното отстояване на либерализма в България обаче определиха включването му в първата книга. Очевидно е, че в редица подобни случаи разделението между изданията, както впрочем и между самите реални политически практики, е по-скоро условно. То обаче насърчава диалогизма в поредицата, като същевременно запазва изключително ценната възможност да се проследи как специфичният идеологически профил на всеки политик влияе върху решенията, които той взема в хода на политическата си кариера. Следващите издания, които ще представят останалата част от политическата палитра на прехода, на свой ред ще присъединят гласове към тези задочни полемики.

Както и първата книга в поредицата, настоящото издание дава солидна основа за бъдещи изследвания на промените след 1989 г. За прехода има натрупана вече огромна литература, но автентичните гласове на преките участници, които обобщават ретроспективно случилото се, остават дефицитни. Избраният от нас подход се различава както от стандартното интервю за медиите, което по правило остава ситуативно свързано с конкретен момент, така и от мемоарния жанр, който обикновено внася силен субективен момент в биографичния разказ. Ние се придържаме към обективно разкриване на фактите и тенденциите в дълбочина и в тяхната историческа траектория. В този контекст Институтът за съвременни дигитални архиви постепенно разширява периметъра на „архивиране“ на периода, защото времето е неумолимо и наличното днес може съвсем скоро да се окаже изчезнало и невъзстановимо.

Бихме искали специално да подчертаем, че всички разговори, включени в това издание, са авторизирани, като финалните версии на текстовете са редактирани от участниците (с изключение на интервюто с Иван Костов, който предпочете то да бъде публикувано без подобна намеса от негова страна). Така засвидетелстваме коректност не само

към отделните личности, но и към фактите. Тази е и причината, поради която изказаните мнения принадлежат изцяло на интервюираните, а не на екипа на ИСДА. Навсякъде в книгата с квадратни скоби са отбелязани нашите разясняващи вмъквания в теста на интервюираните.

Книгата стана реалност благодарение на подкрепата на софийския офис на фондация „Конрад Аденауер“ и по-специално на двама негови ръководители: първоначално на Андреас фон Белов, а след пенсионирането му – на наследителя го начело на фондацията у нас Марко Арндт (разговор с него е включен в този том). Радвахме се на тяхната неотменна подкрепа и разбиране за важността на начинанието, за което им благодарим.

Мартин Иванов

Орлин Спасов

МАРКО АРНДТ

Марко Арндт е роден през 1963 г. Учи история и германистика в Марбург. От 1991 до 1995 г., вече като доктор по история, участва в създаването на образователния център на фондация „Конрад Аденауер“ в Лайпциг. Центърът е един от общо 21 регионални офиса на фондацията в Германия. През следващите осем години Арндт е директор на образователния център на „Конрад

Аденауер“ в Мюнстер, а след това още седем години – в Дортмунд. В това си качество Арндт е отговорен за образователната политика на фондация „Конрад Аденауер“ във Вестфалия и Рурска област. От 1 март 2011 г. той е ръководител на офиса на фондацията в София. До идването си в България Арндт е член на общинския съвет на родния си град Дренщайнфурт в южната част на Мюнстерланд и председател на градската организация на ХДС. Като подполковник от запаса Арндт принадлежи към резерва от военни аташета на Бундесвера. Женен е, има двама синове.

Какви са вашите впечатления от България и региона от периода на работата Ви в офиса на фондация „Конрад Аденауер“ в София и какви са основните предизвикателства, пред които сте изправен като представител на Фондацията?

България все още е страна в преход, освен това тя е много красива страна, богата на природни забележителности. България се движи в правилната посока и сега е важно тази посока да се запази. В трудни икономически времена това може да не е лесно.

Кои са българските партии, с които Фондацията работи в най-тясно сътрудничество?

В България фондация „Конрад Аденауер“ работи заедно с всички партии, принадлежащи към Европейската народна партия (ЕНП) или ангажирани с принципите на ЕНП. Ние работим също с много правителствени и неправителствени организации, с университети, училища, религиозни институции.

Какво мислите за основните проблеми пред българската десница днес и какви решения виждате?

Най-големият проблем на десните партии в България е тяхната раздробеност. В момента има пет партии, които членуват в ЕНП, като една шеста поред може скоро също да се присъедини. Тъй като няма големи идеологически различия, едно обединение в изборен съюз би било желателно, за да не се разпръскват силите. Партии, които са в ЕНП, но които нямат перспектива за изборен успех, ако е необходимо, биха могли да се слоят с по-големите.

Какъв е балансът между подкрепата на фондация „Конрад Аденауер“ за десните партии в България, от една страна, и

на процеса на по-нататъшната демократизация на страната като цяло, от друга?

Цел и основа на сътрудничеството с партньорските партии винаги е задълбочаването на процеса на демократизация. Двете неща не са в противоречие.

Български десни партии са част от голямото семейство на европейската десница. Как бихте коментирали специфичната роля на Европейската народна партия?

ЕНП се състои от повече от 70 европейски християндемократически и консервативни партии от почти 40 държави. Те формират отделна група в Европейския парламент. Има и младежка организация. ЕНП дава възможност на своите партии членки, като изхождат от конкретната регионална сфера, да погледнат по-широко и към общите европейски проблеми и съвместно да изработят решения за тях. В допълнение партиите се обединяват около общи ценности и политически съдържания, които са валидни за всички. Това създава чувство за приобщеност и задължава партиите членки да се придържат към тези принципи.

Как оценявате директните връзки между германски и български партии в десния спектър?

В Германия има само една партия в десния спектър, ХДС/ХСС. Германски политици от ХДС/ХСС доста често идват в София, за да обсъдят различни важни теми с лидерите на партньорските партии тук. Немските политици винаги се интересуват от информация за България. Иначе тесни връзки има също така и по линия на ЕНП.

Каква според Вас ще бъде десницата на бъдещето? Как тя ще печели доверие на фона на растящото разочарование по отношение на традиционната политика?

Десните политически партии трябва да продължат да разработват програма, която държи на традицията, но същевременно

олицетворява и съвременната епоха. Политическите изявления трябва да бъдат разбираеми за хората и да бъдат прилагани в практиката. Политиците трябва да могат да печелят доверие и да го оправдават. Решаващият фактор обаче ще бъде дали големи части от населението могат да живеят спокойно и удовлетворено чрез разумна икономическа и социална политика.

Фондация „Конрад Аденауер“ има голямо влияние не само в Европа. Институцията работи в повече от 120 страни по света. Какви са стратегическите приоритети на Фондацията?

Работата в над 100 страни по целия свят винаги се базира на регионалните условия и на проблемите на страната, в която Фондацията действа. Общата цел за всички чуждестранни офиси обаче е развитието на демокрацията и върховенството на закона в света.

Как вашата лична биография се свързва с фондация „Конрад Аденауер“?

Аз вече над 20 години съм сътрудник на Фондацията. Започнах в Лайпциг през 1991 г., малко след обединението на Германия. Лайпциг се намира на територията на бившата ГДР, така че по време на четирите години на дейността ми там научих много за държавите и обществата, които след повече от 40 години на комунизъм сега се намират в преход. След това ръководих регионалните офиси на Фондацията в Мюнстер и Дортмунд, преди през 2011 г. да дойда в България.

Какви са основните теоретични и исторически източници, които ви вдъхновяват в ежедневните ви дейности като директор на българския офис на фондация „Конрад Аденауер“?

Мотивира ме разбирането, че свободата и базираната върху правото сигурност днес са застрашени придобивки, които трябва да бъдат защитавани отново и отново всеки ден. За съжаление хората осъзнават ценността на свободата едва след като я загубят.

АЛЕКСАНДЪР ПРАМАТАРСКИ

Демократическа партия

Александр Праматарски е председател на Демократическата партия от 2000 г. до днес. Бил е министър на търговията (1992) и министър без портфейл (1999–2001), народен представител в няколко парламента. След смъртта на Стефан Савов става съпредседател на Народен съюз (2000–2005).

*Как влязохте в Демократическата партия? Къде станавте член – в гр. Гоце Делчев или тук, в София?*¹

Най-напред тръгнахме от Гоце Делчев със създаването на СДС като организация по места. Тогава все още партиите не бяха структурирани. Това стана малко по-късно или по-скоро успоредно заедно със СДС. Вече по-късно като депутат във Великото народно събрание имах възможност да се срещна с лидери, тъй като все пак ние бяхме хора от провинцията и не познавахме част от хората тук.

Значи влязохте във ВНС като депутат от СДС и чак след това се включихте в групата на демократите?

Да, през 1990 година станах член на Демократическата партия.

Защо избрахте точно демократите?

Защото симпатиите към личните качества на лидерите надделяха в тази посока. Стефан Савов, Дертлиев, от земеделците бай Милан Дренчев, Желев, естественият лидер на СДС. Но тогава вече се оформиха отделните фракции в групата на СДС.

Всяка партия се опитваше да консолидира група.

Всяка партия си оглеждаше хората.

Савов беше известен с това, че много активно привличаше хора най-вече в 36. Народно събрание.

По-късно, да. Но още във Великото народно събрание се подредиха нещата и, разбира се, тогава настъпи голямото деление след гладната стачка на 39-имата, където основна роля имаше Демократическата партия.

¹ Интервюто е проведено на 14 октомври 2010 г. от Мартин Иванов.

Доколкото знам, Георги Марков е бил неин инициатор?

Тогава Георги Марков беше заместник-председател на Демократическата партия. Той беше и по-известният представител на 39-имата, но пак казвам – нещата се развиха покрай Стефан Савов и Демократическата партия. Стоян Ганев също. На тази база настъпи вътрешното деление в СДС.

Предполагам, че това деление е резултат от някакви натрупвания от по-рано. Имаше ли някакво високомерно отношение и изтикване в ъгъла на демократи, радикалдемократи от големите организации в ръководството като клубовете и „Екогласност“?

Между отделните формации течеше такава вътрешна борба, но не мисля, че това беше определящото в сблъсъка, който последва по-късно. Основният сблъсък настъпи от различните мнения по въпроса какво се случва с Великото народно събрание. Тезата, която ние подкрепяхме, беше, че Великото народно събрание трябва да направи Конституция и да се разпусне, а не да приема закони, каквито то започна масово да произвежда. Идеята тогава беше ясна – реструктурирането на политическата власт на комунистическата партия чрез икономическите закони, които се приемаха тогава. Например тогава се прие законът за банките, за кооперациите, които отваряха вратата към реструктурирането. По тази линия дойде напрежението между двете части, така да се каже, на СДС. От едната страна беше Демократическата партия и отделни депутати, които ѝ симпатизираха, по-късно известна като групата на 39-имата, а от другата – групата около Петко Симеонов, която смяташе, че не трябва да се бута Великото народно събрание и да продължи приемането на закони. Гладната стачка на 39-имата беше точно за това: да се приеме Конституцията, за която беше свикано събранието, и след това да се разпусне ВНС. Благодарение на тази стачка стана точно това, иначе нямаше да се случи. Във Великото народно събрание се правеше едно бавно и

продължително протакане на Конституцията и успоредно приемане на нови закони.

Доколкото си спомням, имаше един период на ослушване от ръководството на СДС и от президента Желев. Докато дойде с Луджев в градинката пред „Св. София“.

Точно така. Макар че Желев и Луджев дойдоха при стачкуващите, те докрай продължиха да бъдат от другата страна.

А Филип Димитров?

Той беше по средата. Но в момента, в който видя, че СДС се реструктурира по този начин, избра да дойде при нас в нашия лагер и тогава всъщност стана председател на СДС.

Не стана ли малко преди 39-имата?

Не, процесите протичаха успоредно и всъщност това надделя. Той стана председател, след като Желев стана президент.

Имаше един кратък период с Петър Берон.

Да, но съвсем за кратко след историята с досието. Филип наистина доста дълго време се колеба, но накрая подкрепи нашата позиция.

Как успяхте да консолидирате групата на ДП? Всички освен Стефан Стоянов напуснаха, докато при другите партии имаше сериозно разделение.

В групата на Демократическата партия тогава не бяхме много хора, около десет-дванадесет.

Нямаше разцепление в структурите. Въпросът ми е повече свързан с местните организации, тъй като в началото се създава една политическа партия почти от нищото. Някои от хората влизат заради семейната традиция, други – защото са харесали лидера. Никой обаче не подбира по идеологически признак, а именно идеологията споява хората в пар-

тия. Та затова се чудя как Демократическата партия успя да се консолидира и да си запази единството.

Във всяка една партия, в това число и Демократическата, основната причина за тази консолидация беше върнатата посока, която следвахме, и това, че ние сме известни с това, че не сме правили компромиси през всички тези години по отношение на комунистическата партия и техни заигравания с дясното пространство. Това ни даде възможност да се запазим като политическа партия. В същото време липсата на политическа воля съсипа много партии. Така Дертлиев си съсипа партията, заради тези заигравания с БСП. До голяма степен съсипа и доста други организации, членове на СДС.

Почти всички се разцепиха без РДП, ДП и ОХДЦ, но то не беше и партия, а по-скоро интелектуален кръг.

ОХДЦ бе по-скоро клуб. Но наистина е така, само тези две партии [РДП и ДП] от членовете на СДС успяха да се съхранят.

Вие участвахте ли в разговорите около създаването на правителството на Филип Димитров? Доколко той контролираше процесите? Кои бяха факторите, които диктуваха състава на правителството?

Не съм участвал пряко в създаването на правителството, но, разбира се, участвахме като депутати в парламента. Тогава Филип Димитров все още се вслушваше в думите на Стефан Савов. Мисля, че самият Филип Димитров нямаше голяма възможност да избира своите министри, с малки изключения, тъй като по-голямата част трябваше да бъдат хора, които имат парламентарна подкрепа.

Доколкото са ми разказвали, съставът на кабинета е бил диктуван от „Подкрепа“ и от 39-мата.

Точно „диктуван“ едва ли, но „Подкрепа“ беше много силен фактор на влияние върху парламентарната група и до голяма степен влияеше при избирането на един или друг министър,

особено на икономическите. Но тогава нещата не бяха съвсем структурирани. Парламентарната група да решава определени въпроси, партиите – други. Имаше преплитане, включително това, за което говорим. Не е работа на синдикатите да казват кой ще става министър и кой няма да става. Но тъй като тогава „Подкрепа“ минаваше едва ли не за синдикат на СДС и самият Тренчев участваше в координационните съвети на СДС и имаше голямо влияние при вземането на решения. Макар че те се намесиха не толкова при създаването на правителството, колкото през май месец, когато бяха направени промените.

Вие от първия състав ли влязохте?

Не, във втория, след промените на 20-и май.

На мястото на Пушкарров.

Тогава министерството се раздели основно по искане на синдикатите, тъй като Пушкарров оглавяваше едно мегаминистерство на икономиката, казано най-общо, но там беше промишлеността, търговията, туризмът, всичко. Тогава министерството се раздели на две – на промишленост и на търговия. Аз оглавих търговията, а пък Румен Биков стана министър на промишлеността.

Каква атмосфера заварихте там? Беше ли се обособило вече напрежението между Луджев и Филип Димитров? Имаше ли две групи в Министерския съвет?

Групи точно нямаше, но имаше противопоставяне между Филип Димитров и Луджев, не много ясно точно на каква основа, но беше факт. То допринесе за отслабването на позициите на правителството.

Връщането на Луджев в парламента беше сигурен начин да се ерозира парламентарната подкрепа. Филип Димитров не може да не си е давал сметка за това.

Нямам ясен спомен за конкретна причина защо бе отстранен Луджев.

Според Филип Димитров причината е някаква оръжейна сделка...

Не смятам, че това е било причината. По-скоро нещата бяха поставени на емоционална основа.

Как вървяха отношенията между Филип Димитров и Стефан Савов? Имало е предложение към Филип Димитров да стане член на Демократическата партия, но Жоро Марков се е противопоставил.

По-скоро Филип Димитров смяташе, че трябва да стане член, защото не беше член на някаква формация.

Той беше от КЕП [Консервативната екологична партия].

Да. Смяташе, че е хубаво да стане член на Демократическата, но тогава се противопоставиха някои. Не само Жоро Марков, а и други.

Кои бяха те?

Не мога да си спомня точно имена, но имаше напрежение да не се приема Филип Димитров.

Какъв беше мотивът?

Основния мотив го изразяваше Жоро Марков. Като цяло не смятаха, че той като поведение, а и като политика може да се олицетвори с партията.

Кога се промениха отношенията между Савов и Филип Димитров, за да се стигне до организирането на агитките срещу него?

Това беше една-две години по-късно. Вече като премиер Филип Димитров разви един страх от Стефан Савов, защото той беше много силна политическа фигура и с много силно влияние вътре в парламентарната група. Той все пак беше и председател на парламента. Всъщност първи него свалиха.

И то с неговия глас.

Да, така беше. След това до края на годината падна и правителството. Проблемът според мен идваше от това, че ние и Савов имахме една последователна, твърда политика на противопоставяне на всички тези заигравания в един или друг момент с различни структури. Савов много държеше на чистата политика. Имаше една праволинейност, която много хора в СДС не споделяха или смятаха за крайност. Всъщност по тази линия започна противопоставянето. Филип Димитров пък като лидер на СДС и министър-председател, макар и бивш след падането на правителството, придоби самочувствие, че той сам може да ръководи нещата и не му трябва такива политици като Стефан Савов и Елка Константинова. Затова започнаха да се насъскват помалките формации от негова страна – КЕП, Нова СДП и т.н. Ние бяхме принудени да напуснем СДС, защото в един момент и атмосферата, и политиката, която Филип Димитров се опитваше да наложи, вече не съответстваха на нашите разбирания.

Да Ви върна на правителството. Имаше ли някаква яснота какво трябва да се прави? Защото правителството издържа малко повече от година.

Яснота имаше, макар че правителството не беше толкова прозорливо, че да предрече някои неща.

Защото много от хората, които съм питал, казваха, че всъщност не са имали много яснота какво трябва да направят.

Не, имаше яснота, но проблемът беше в това, че правителството не правеше политика, а се занимаваше с ежедневни грижи, които го затрупваха непрекъснато. Състоянието на държавата наистина беше трагично. Например точно тогава стартираха първите разговори с Европейския съюз. Дори аз подписах едни от първите споразумения с Брюксел.

Доколко е вярно, че за броени седмици не се подписва споразумението с Лондонския клуб?

Не мисля, че точно така стоят нещата. Може би щеше да се стигне до такова споразумение.

Но не е било пред подписване?

Не, не е било само въпрос на подпис, така да се каже. Според мен имаше много вътрешни проблеми в самия сектор, отношенията с ДПС, разбира се, и инагът на Филип Димитров да не възприема някои от техните тези. В края на краищата те бяха част от мнозинството, макар и да не присъстваха с министри. Беше ясно, че няма как това правителство да оцелее, ако не се правят компромиси в рамките на допустимото с ДПС.

Звучи доста нелогично министър-председателят да работи срещу собственото си правителство и да настройва част от парламентарното мнозинство срещу себе си. Единственото обяснение, което тогава се лансираше, беше, че ДПС са взривоопасни и не трябва много да се лансират. Те искаха само двама заместник-министри, при това хора от СДС.

Според мен исканията им на онзи етап не бяха кой знае колко големи, че да не могат да бъдат удовлетворени. По-скоро това беше политически инат и надиграване. Разбирането на Филип Димитров беше, че никой не може да му извива ръцете. Той приемаше това като едва ли не изнудване от страна на ДПС. Според мен въобще не беше така. От позицията на годините ми се струва, че трябваше да се направят компромиси.

Значи смятате, че можеше да се направи ново правителство?

Определено. Но тогава въпросът беше поставен така: или Филип Димитров, или никой друг.

А Вие споделяте ли тезата, която беше много популярна тогава, че правителството се е самосвалило?

Тази теза сама се наложи с това, че Филип Димитров поиска вот на доверие. Дотогава никой не го е правил.

Александър Йорданов ми разказа, че месеци преди това е бил сондиран от Йордан Василев дали ще подкрепи вариант, при който правителството подава оставка, стига се до нови избори, които СДС спечели вече с 40%.

Водеха се такива разговори, но СДС нямаше силата и волята да прецени кое стратегически е по-изгодно за него – да направи ли компромиси в определени граници с ДПС като част от мнозинството. Техните претенции не бяха кой знае какви, за да не бъдат удовлетворени. Трябваше да се прецени как ще изглежда държавата, ако се направят тези компромиси и правителството продължи да действа. По време на правителствата на Беров и Жан Виденов се зароди организираната престъпност. СДС според мен нямаше политическия опит и стратегическото виждане да възприеме тези компромиси. Какво толкова щеше да се случи, ако бяха влезли един или двама министри и правителството изкара целия си мандат? За тези две години, в които можеше да работи правителството, щяха да се направят много неща за държавата. Но това е въпрос на оценка.

Как се развиха нещата с напускането от ДП на СДС?

Доста драматично, емоционално, със сценки пред СДС, с дърпания, с оплювания.

По това време имаше едно неформално единение между демократи, радикалдемократи, Георги Петров от БЗНС и някои от ОХДЦ. Имаше една група инакомислещи.

Имаше такова нещо, но когато дойде решителният момент, никой друг не напусна освен Демократическата партия. Радикалите все се надяваха, че нещо ще се случи.

Но историята беше показала, че който напусне СДС умира.
Да, това беше рискът, който караше много от политиците да се самоунищожат, стоейки в СДС, както се видя след това. Излизането и търсенето на друга перспектива никак не беше лесно.

Стефан Савов ли беше моторът на Народния съюз?

Да, основно той беше. След като излязохме, трябваше да се огледаме за партньори.

Не е ли имало предварителни разговори с Мозер, преди да излезете от СДС?

Не, общо взето, не. В началото даже бяхме решили да участваме на изборите сами, пък каквото се случи. Дотам бяха стигнали нещата, че просто нямаше какво друго да направим в СДС. Смятахме, че е излишно да стоим там и да си хабим нервите, без възможност за влияние върху политическите процеси. След излизането ни вече започнаха разговорите със земеделците.

Двете партии са доста различни.

Беше доста трудно не само да се създаде Народният съюз. Той трудно функционираше. Имали сме напрежения, не беше лесна тази коалиция, но оцеля десет години.

Може би най-дълго оцелялата коалиция. Какви бяха отношенията със СДС по време на правителството на Иван Костов?

Отношенията бяха поставени на база парламентарно сътрудничество. От една страна – тяхната група, от друга страна – Народен съюз, макар че и там нещата не бяха гладки. СДС се опитваше да дирижира нещата като по-голямата група. Дълго време Народният съюз като формация беше принуден да прави това, което СДС иска да се случва в правителството, докато не настъпиха няколко инфарктни момента, в които преля чашата на търпението. Като да речем това с кметовете на малките населени места.

Нали това е било предложение на Веселин Методиев?

Точно в това беше проблемът. СДС искаше да лансира част от предложенията си чрез хора като Веселин Методиев, който беше член на Демократическата партия.

Доколкото знам, земеделците веднага са му поискали оставката.

Оттам дойде напрежението между нас и тях, защото не може наш представител да не защитава общите за коалицията интереси. Именно това доведе до смяната му. Но пак казвам, че в този двугодишен период имаше едно непрестанно коалиционно напрежение, нормално за българския политически живот, където много-много коалиционните отношения не се зачитат.

Как се развиха събитията след 2001 г.?

Според мен съвсем закономерно с пристигането на Симеон Сакскобургготски. Много хора от т.нар. десни политически партии смятаха, че едва ли не, пристигайки в България, той идва да помогне на СДС. Това беше разривът, който разцепи СДС. От едната страна бяха хора, които смятаха, че може да се работи с царя и с НДСВ, а от другата страна – тези, които смятаха, че неговото пристигане е подготвен сценарий за промяна на политическата перспектива пред България, което и стана.

А какво се случи с Демократическата партия?

Още от самото начало партията имаше ясна позиция, че царят идва да създаде собствено управление.

От друга страна, демократите бяха известни като може би най-монархическата партия.

Да, така се говореше, макар че никога не сме били монархическа партия. Но това е друга тема.

Стефан Савов не беше ли монархист?

Той никога не е бил монархист, защото може би най-добре познаваше монархията. И при нас имаше противопоставяния защо не сме с царя, но при нас този процес по-бързо се преживя. Те [НДСВ] не искаха да работят с нас. Аз отстоявах тезата, че имат съвсем различни цели от нашите. В началото имаше противопоставяне, но хората бързо разбраха за какво става дума. Затова нямаше толкова силно напрежение като в СДС. Според мен идването на царя в България създаде съвсем различен алгоритъм и до голяма степен разби политическата система в България. Постави на изпитание демократическата структура, което продължава и до днес. Да дойде някой от някъде и да направи политическа формация, за да се яви и да спечели избори от раз, като обещае всичко, все още е модерно в България. Всъщност голямото поражение, което нанесе Симеон Сакскобургготски, е, че няма нужда от партии, а някакви движения с неясни политически платформи.

И по-рано имаше такива тенденции. Движение „Гергьовден“ в София по същия начин влезе в политиката още преди да дойде царят. Вярно, не спечели изборите, но успя да лансира хора. Подобни опити за изместване на партиите са правени през годините, но не успяваха до идването на Симеон Сакскобургготски. Той създаде това движение със собственото си име, което уж нямаше да е политическа партия, което уж щеше да работи за всички и бързо да ги оправи, но се видяха резултатите. Тази теза се видя още през 2001 г., но тогава бяхме нечути и неразбрани и все още сме, като поддържаме тезата, че политическите партии са смисълът и центърът на политическия живот в България. Досега никой не е измислил нещо по-добро като демократичен процес. Дори една формация да възникне като движение, тя неминуемо се превръща в партия, включително и ГЕРБ. Този процес още не е приключил, въпреки че партиите са

доста разбити. Аз мисля, че все пак ще се намерят сили в партиите да си стъпят на краката. Няма как да се конфигурира нещо, след като има Конституция, след като в парламента не може да участват неидентифицирани субекти, които да влизат мажоритарно или пропорционално, ако няма партии. Трябва да има ясни политически позиции по жизненоважни въпроси. Затова е целият популизъм в държавата, затова всеки може да бъде политик, всеки може да бъде депутат. Цялата тази история девалвира. Според мен рано или късно ще се стигне да разбирането, че хубави или лоши, по-добро от партиите все още не е измислено. Ако не се стигне, ще е много жалко. Може да се тръгне или към анархия, или към диктатура.

Благодаря Ви!

БОРИСЛАВ БОРИСЛАВОВ

СДС

Борислав Бориславов е един от лидерите на студентските протести срещу правителството на Жан Виденов през 1997 г. От 1989 г. е член на Федерацията на независимите студентски дружества, а по-късно става председател на СДС – София (от 2005 до днес). Бил е общински съветник (2003–2011) и заместник-председател на Столичния общински съвет (2003–2007).

Как започнахте да се занимавате с политика? Бяхте ли член на Демократическата партия?¹

Не, бях член на Независимото студентско дружество [Федерация на независимите студентски дружества – ФНСД]. На 17 или 18 ноември в 65-а аудитория и, общо взето, до 2000 година членството ми е това. Не знам докога съм се водил член на ФНСД, но след това не съм участвал активно в обществения живот на някоя от партиите на СДС. Симпатизирал съм на Демократическата партия, но не съм бил неин член. Станах член на СДС през май 2000 г., когато Костов лично ме покани за говорител на Националния изпълнителен съвет. Тогава стана въпрос, че не съм формално член на СДС.

Но и той става председател, без да е член на СДС...

Тогава се записах в [община] „Подуяне“. Това с говорителството не стана по различни причини.

Какви?

Най-вече Христо Бисеров се противопостави... Нямало такава позиция.

Нали Надежда Михайлова беше?

Не, по устав нямамо. Иначе имаше решение на НИС, поканиха ме. Даже искаха да изляза на пресконференцията. Бисеров обаче така завъртя апаратно нещата, тип уставно, че там нямамо такава длъжност, и остана да го мислят точно как да стане и така и не стана. Всяко зло за добро. Това не го разглеждам като някакъв неуспех.

¹ Разговорът е проведен на 2 декември 2010 г. от Мартин Иванов.

Как се захванахте с протестите през зимата на 1996 г.?

До тази покана се стигна и вследствие на протестите. В края на 1996 година започнаха протести, организирани от синдикатите, първите шествия, които се направиха. На 3 януари 1997 пред прозорците на „Позитано“ хвърляхме сняг... Видях, че страшно много мои колеги са в шествието, но практически нямаше никаква организация сред студентите.

Вие тогава бяхте докторант в Историческия факултет на Софийския университет?

Да. В предишната окупационна стачка от 1994 г. не участвах пряко, но си бях направил много изводи за формата на стачкуване. След това шествие на 3-ти се събра по приятелска линия инициативна група от колеги историци, археолози, филолози. Тогава се запознах с Цветан Кинтишев, дякон Дамян от Богословския факултет, Надежда Лазарова от българска филология, Юнус, едно момче от Философския факултет. Така се зароди групата, която инициира шествие. Имахме среща на 9 януари [1997 г.] и разлепихме из Университета един апел за шествие на 10 януари сутринта. Тогава имаше обявено шествие и митинг на СДС. Беше към 11 часа. По това време се гледаше и декларация в парламента. Вследствие на този апел, който разпространихме по стените на Университета, традиционен начин за комуникация по това време, и по телефоните се събра една доста солидна група студенти във вътрешния двор на Софийския университет. Тръгнахме някъде към 9,30 ч. и всъщност изненадахме полицаите пред парламента, които очакваха два часа по-късно основното шествие от НДК.

Не сте имали разрешение, така ли?

Абсолютно нищо не бяхме вземали. Дори не се бяхме съгласували с партийните централи. Просто си се организирахме, събрахме се.